

EKONOMİK KRİZ ve MÜHENDİSLER

Tüm dünya maalesef bir ekonomik krizle çalkalanıyor. Maalesef diyoruz çünkü Lehman Brothers adlı mali dev 15 Eylül'de iflas edene kadar kriz yaklaşık 1,5 yıldır sadece ABD'nin sorunuymuştu. Ancak bundan sonra arka arkaya yaşanan mali çöküşlerle dalga dalga tüm dünyaya yayıldı. Lehman Brothers'ı diğer 'kardeşleri' (Merill Lynch, Bank of America...) takip etti ve derken ortada 30 trilyon dolar ile ifade edilen bir mali kara delik oluştu.

Ardından da herşeyi içine çekmeye başladı. General Motors, Chrysler, Ford gibi koca otomotiv üreticileri dilenci gibi Beyaz Saray'ın kapısında kuyruk oldular. Tüm dünyada iflaslar, çöken borsalar, moratoryum ilan eden ülkeler birbirini izledi. Bugüne kadar 'bırakınız yapsınlar' diyenler bugün 'bırakmayın batmasınlar' demeye başladı. Ancak krizin çalışanlara etkisi çok daha yıkıcı oldu.

Mühendisler ve Kriz

Konuyla ilgili sağlıklı veriler tam olarak ulaşılabiliyor durumda olmasa da mühendislerin krizden nasıl etkilendikleri konusunda bazı ipuçlarını değerlendirebiliriz.

○ Basında son dönemde sıkça yer alan büyük ölçekli sanayi kuruluşlarının üretimlerini haftalarla ifade edilen sürelerle durdurması haberleri. Bu haberlerin görünen yüzünün yanında bir de basında pek fazla yer almayan boyutu var. Büyük ölçekli sanayi işletmeleri üretimi durdururken bu fabrikalara ara ürün sağlayan orta-küçük ölçekli işletmeler de üretimlerini ciddi oranda azaltıyor ya da durduruyorlar. Domino etkisi şeklinde işleyen süreç aslında basına yansiyandan çok daha fazla çalışanın ve dolayısıyla mühendislerin ücretsiz izin veya işten çıkartmaların muhatabı olduğunu işaret ediyor.

○ Çalışma hayatında genel bir kural olan 'son giren ilk çıkar' ilkesi personel maliyetini düşürmek amacıyla yok sayılıyor. Şirketler/işletmeler yüksek maliyetli (ücretli) çalışanlarının mümkün olduğunca fazlasını işten çıkartıyorlar. Yerlerine ya yeni eleman almayarak var olan personelin iş yükünü artırıyolar ya da çıkartılan mühendislerin yerine düşük verimli de olsa yeni mezun/tecrübesiz mühendis alıyorlar. Birleşik Metal-İş Sendikası'nın yaptığı araştırmanın verileri de bu durumu doğrular nitelikte. Araştırmaya göre Eylül ayında 36,8 TL olan ortalama brüt günlük kazanç Ekim ayında 35,8 TL'ye düşmüş.

Maliyet düşürmenin bir yolu olarak da işyerlerinde kimi bölümlerin kapatılarak taşeronla verilmesi (*out-sourcing*) yöntemi kullanılıyor.

○ DİSK Birleşik Metal-İş Sendikası'nın araştırmasına göre sadece Ekim ayında İstanbul'da 9 bin çalışan işsiz kaldı. Son bir yılda tüm Türkiye'de işsiz kalanların sayısı ise 300 bin.

○ İş Kanunu'na göre ekonomik sebepli toplu işten

çıkartmalarda işverenin en az 30 gün önceden İş Kurumu'na ve Çalışma Müdürlüğü'ne bildirim zorunluluğu olmasına rağmen "işler kötü", "kriz var" gibi söylemlerle personel azaltılması, çalışanın rızası alınmaksızın ücretsiz izne çıkartma gibi uygulamalar yaygınlık kazanıyor. Hatta kimi durumlarda üretim kısıntısı yapmayan işyerleri bile krizi gerekçe göstererek personel çıkartma yoluna gidebiliyor.

Krizin meslek alanlarımıza etkisi

Krizin elektrik-elektronik-bilgisayar mühendislerinin yaygın olarak çalıştığı alanlarda etkileri üzerine birkaç konunun altını çizmek gerekir.

Dünya çapında elektrik-elektronik-bilgisayar-telekomünikasyon alanında faaliyet yürüten pek çok şirket krizden ciddi oranda etkilendi. **Alcatel-Lucent** 6 bin çalışanını işten çıkartıyor. **Sony** 6 fabrikasını kapatarak 8 bin çalışanın işine son veriyor. **Motorola** bu sene çalışanlarına zam yapmayacağını ve bazı sosyal hakları dondurduğunu duyurdu. **Nortel** ciddi bir küçülme yaşıyor, 5 bin çalışanın işine son verme kararı alırken şirketin hisseleri % 20 değer kaybetti. **Sun Microsystems** 6 bin, **HP** 25 bin, **Siemens** 17 bin, **Dell** 9 bin, **British Telecom** 10 bin, **Telecom Italia** 9 bin, **AT&T** 12 bin çalışanın işine son vereceğini duyurdu.

Ülkemizde ise tablo pek farklı değil. Bu krizin 2001 krizi gibi özellikle Telekom ve Bilişim alanında etkili olacağı ifade ediliyor. Kriz söylemiyle birlikte IT sektörünün pek çok büyük firmasının ciddi sayıda personel çıkararak maliyet kısıma yoluna gittiği söyleniyor. Yatırımların azalmasına paralel olarak elektrik-elektronik sektöründe talebin düştüğü vurgulanıyor. İthal girdiyle çalışan işletmelerin artan döviz kuruna paralel olarak artan maliyetlerle birlikte ürünlerini satmakta zorluk yaşadıkları da bir başka şikayet konusu.

Kısaca son dönemde yaşanan birkaç gelişmeyi hatırlayacak olursak: **Philips** Türkiye'deki fabrikasını kapattı. **Grundig Elektronik** fabrikasından kriz gerekçesi ile toplam personelin % 25'ine karşılık gelen 400 civarında çalışanın işine son verildi (Ancak işten çıkartmaların ardından şirketin, Sony ile yeni bir üretim anlaşması imzalaması ve sermaye artırımına gitmesi dikkat çekici). **Vestel**'de üretimde kısıtlamaya gitmeden bin personeli işten çıkardı. **Koç Holding** beyaz yakalıları '0' zam yapacağını duyurdu.

Krizden Çıkış Reçeteleri

Krizin etkilerini asgariye indirmek amacıyla çalışma yaşamında ne gibi düzenlemeler yapılması gerektiğine dair çeşitli tartışmalar kamuoyuna yansıyor. Bu tartışmalarda pek çok işveren örgütüncü ifade edilen; çalışanların kıdem tazminatlarının düzenlenmesi (aslında fiilen kıdem tazminatı hakkının ortadan kaldırılması), işsizlik fonunda biriken paraların işsiz kalan çalışanlar için

değil krizden etkilendiği söylenen banka ve şirketler için kullanılması, bölgesel asgari ücret uygulaması ile birkaç büyük şehir dışında ücretlerin göreceli olarak düşürülmesi, esnek çalışma koşullarının yaygınlaştırılması (...) gibi öneriler kamuoyuna yansıyor. Bu önerilere de genel olarak çalışanları temsil eden sendika ve meslek örgütlerinden tepki alıyor.

Bundan sonra ne olacak?

Bu sorunun yanıtını bulmak için yerel-ulusal ölçekte bir kriz olan 2001 krizi önemli veriler sunuyor. 2001 krizi sonrası reel sektörde çalışanların verimliliği ciddi oranlarda artarken, istihdamdaki artış oldukça sınırlı kaldı. Yani şirketler genel olarak 2001 krizinde işten çıkarttığı personeli geri almak yerine mevcut personeli daha fazla çalıştırmayı tercih etmişler. Sayılara bakacak olursak "2004 yılında, 2000 yılına göre imalat sanayinde üretim % 24,5 artmış, istihdam ise %0.22 düşmüştür. Öte yandan, emek verimliliği %24,8 oranında artmış buna karşın reel ücretler ise % 14,3 oranında gerilemiştir" (MPM - 2006 verimlilik raporu).

Yani krizin çok geçmeden biteceği, kriz geçince de kaybettiğimiz eski işimize döneceğimiz beklentisi büyük ölçüde boş bir beklenti olabilir.

Peki yaşananlar ışığında mühendisler ne yapacaklar?

Bu konuda rivayetler muhtelif. "Krizi ücretlilere yansıtmayacağız", "kriz bizi teğet geçecek", "Türkiye'nin önü açık" gibi veciz sözler sarf edenleri dinleyip derin bir 'oh' çekebiliriz. Buna inanmayanlarımız için çeşitli danışmanlık şirketleri ve insan kaynakları uzmanları krize karşı önerilerini kriz mağdurlarıyla paylaşıyorlar. Bu uzmanlara bakılırsa çeşitli sektörlerde genel olarak yaşanan daralma ve yüksek işsizlik nedeniyle örneğin 'kariyer değişikliği' üzerinde düşünülmesi gereken bir çözüm. Ancak yıllar boyu belli bir alanda çalışmış, tecrübe kazanmış bir mühendisin, yeterli tecrübesinin olmadığı bir alana girmesi öncelikle onun merdivenin en alt

basamağından başlaması anlamına geliyor. Yani düşük çalışma pozisyonu, düşük ücret (...) vs.

Tabi bütün bunlar krizin çıkışının bizim dışımızda büyük patronlar ve hükümet arasındaki pazarlıklarla gelişen bir süreç olduğu varsayımına dayanıyor. Ancak biz kenara çekilip çözüm beklediğimizde, örneğin IBM Türk örneğinde olduğu gibi mevcut yasaları bile hiçe sayan uygulamalar yapılıyor.

Görünen o ki çalışanların ve tabi ki biz mühendislerin örgütlü bir şekilde taraf olmadığı hiçbir 'çözüm' gerçek çözüm olmayacak. Bizler de krize ve bize kesilmek istenen faturasına karşı itirazımızı daha yüksek bir sesle söylemek için, haklarımızı ve neler yapabileceğimizi öğrenelim, iş güvencemize, haklarımıza ve geleceğimize Odamızla ve diğer emek örgütleriyle birlikte sahip çıkalım.

Hansel Özgümüş

Elektronik Mühendisi

hansel.ozgumus@emo.org.tr

MEHMET ŞEN'İ KAYBETTİK...

Elektrik Mühendisleri Odası Bursa Şubesi Müdürü Mehmet Şen, 15 Aralık 2008 sabaha karşı geçirdiği kalp krizi sonucu yaşamını yitirdi. Şen'in cenazesi 15 Aralık günü ikindi namazının ardından Bursa Güzelyalı Yeni Cami'de yapılan törenden sonra Güzelyalı Mezarlığı'na kaldırıldı. Cenaze törenine, bütün EMO şubeleriyle birlikte İstanbul Şubemizden de üye ve yöneticiler katıldı.

MEHMET ŞEN KİMDİR?

Artvin'de 1 Mart 1960 tarihinde doğan Mehmet Şen, İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik-Elektronik Fakültesi Elektrik Mühendisliği Bölümü'nden 1992 yılında mezun oldu. Aynı yıl EMO'ya üye olan Mehmet Şen, 19309 sicil numarasına sahipti. Ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen ve büyük ilgi gören Elektrik-Elektronik ve Bilgisayar Mühendisliği Sempozyumu'nun (ELECO) başlatılması ve yürütülmesinde önemli görevler üstlenen Mehmet Şen, EMO'nun sevilen, yeri doldurulamayacak emektarlarından. Şen, EMO Bursa Şube bünyesinde Basın Yayın Komisyonu, Enerji Yönetimi ve Tasarrufu Birimi, Eğitim ve Araştırma Komisyonu, Kent ve Bölge Sorunları Komisyonu gibi çeşitli çalışma birimlerinde de Oda çalışmalarına katkı koyuyordu. Ailesine, sevenlerine ve tüm meslektaşlarına başsağlığı dileriz.